

"Кобзар" Шевченка – це заповіт нашого національного пророка, бо кожний твір перейнятий болем за долю України, велелюдним покликом її синів і дочок.

З творчістю Шевченка пов'язане становлення нашої літературної мови, з виходом "Кобзаря" відкрилася нова епоха в розвитку українського красного письменства.

Під геніальним пером поета заграла наша рідна мова всіма барвами, зазвучала ніжно, мелодійно, заповнила людські серця.

*Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!*

Пророчі слова. "Кобзар" Шевченка став для українського народу пісенником.

Тарасова пісня. Вона не повторна, вона свята і вічна. Шевченко не міг жити без того, щоб не співати. Бо був не лише поет, не лише художник, бо був Кобзар.

*І виріс він, і кобзу взяв,
І струн її торкнувся рукою.
І пісня дивна полилась,
Повита вічною журбою.*

Співав він і сумні пісні, й веселі, навіть жандарми заслуховувались його піснями. Улюбленими були "Ой не шуми, луже", "Забіліли сніги", "Гей, хто лиха не знає", "Ой зійди, зійди, зіронько...".

Його пісні сягали у минулі часи. Популярними стали "Заповіт" в обробці Порфирія Димущого. На використання виразних можливостей українського народоголосся та особливостей народного гуртового виконання. І саме Охматівський сільський хор майстерно виконував пісні на слова Шевченка.

Земна доля не дозволила Шевченкові здійснити свої мрії про одруження, розраду в сім'ї, хатинку над Дніпром. Натура творча і вразлива Кобзар часто закохувався і в нього закохувались. Він присвячував своїм музам вірші, залишив у спадок намальовані їхні портрети. Та особисте життя великого українця так і не склалось.

Важко сказати, коли Шевченко був потрібний рідному народові: чи в жахливі часи, коли він був поневолений, чи сьогодні, коли Україна бореться проти зажерливої ненависної росії. Але ми завжди можемо звертатись до цілющих, незамулених Шевченкових джерел, в душі нашої словом заповітним він залишив вічний глибокий слід.

Щиро шанують Великого Кобзаря, його твори перекладені багатьма мовами і видані мільйонними тиражами.

Найкращий і найцінніший скарб доля дала пророкові лише по смерті – невмирущу славу і незгасний Прометеїв вогонь Кобзаря, котрий підхоплюють все нові і нові сучасні творці слова. Творча спадщина Т.Шевченка викликає бажання відтворити образ у власній творчості.

Добре знаний нами поет-земляк Петро Власюк у своїй збірці поезій "Пісні над Тікичем" цілий ряд поетичних віршів присвятив Т.Г.Шевченку. Зокрема, у вірші "Черкащині", є такі слова: "Ти колиска нашого Тараса, чарівна черкаська сторона." Він також висловлює всю пошану до вірного сина України такими поетичними рядками:

*Є правда вічна і єдина,
Не відібрать її у нас.
Що наша мати – Україна,
А батько – славний наш Тарас.*

Для справжніх геніїв час не вимірюється датами народження і смерті, їхні ідеї і творче надбання перебувають поза часом, вони безсмертні.

Тож прилучаймося до великого Шевченкового слова, що стало образом українського народу, відкривмо для себе сторінки багатогранного обдарування нашого генія. Поет, художник – це два крила, які ми не можемо роз'єднувати. Він писав "Живопис – моя професія, а поезія – божественне покликання через незбагненну любов до України."

Творчість Шевченка – це клич буття українців, своєрідна візитка українського народу. У його думках і піснях стільки любові, що її вистачило б на мільйони людей.

Будьмо ж гідними спадкоємцями, берімо в серце його напучування:

*Добре жить
Тому, чия душа і дума
Добро навчилися любити.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко Т. Українська мова : інноваційні методи навчання. *Школа*. №12.2012.
2. Шевченко і праведна війна України.URL: <https://lpu.ua/news/shevchenko-i-pravedna-viina-ukrainy>
3. Горик Н. Розробки уроків з української літератури. *Дивослово*. 2001. № 12. С. 33-40.
4. Шевченкіана / упоряд. : Л. Голота, Є. Букет. Київ : *Укр. Пріоритет*, 2011. – (Бібліотека «Слово Просвіти»).
5. Шевченко Т. Г. Кобзар. Харків : Школа, 2012.

Н. П. Іщенко,

учитель початкових класів Черкаського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів ліцей спортивного профілю №34» Черкаської міської ради

СТОРІНКАМИ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

РОЗРОБКА УРОКУ-ЕКСКУРСІЇ ДЛЯ УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ

Мета уроку: розширити знання учнів про життя і творчість Т. Г. Шевченка; ознайомити учнів з головними датами в житті видатної людини; вдосконалювати навички виразного, свідомого читання; розвивати мовлення, увагу, уяву учнів; прищеплювати почуття любові до поезії, музики.

Обладнання. Виставка книг, портрет Т.Г.Шевченка, запис дат з його життя і смерті, пісень; свічка, скатертина.

Хід уроку-екскурсії

I. Організація класу.

II. Мотивація навчальної діяльності.

Учитель. Сьогодні незвичайний урок читання, а урок – екскурсія. А куди ми будемо подорожувати, ви дізнаєтесь згодом. Будьте уважними, бо ви повинні відповісти, чого хотів маленький хлопчик.

1. Сценка (запалюється свічка).

Матусю, а правда, що небо на залізних стовпах тримається?

Так, синочку, правда.

А чому так багато зірок на небі?

Це коли людина на світ приходить, Бог свічку запалює, і горить вона, поки людина не помре. А як помре, свічка гасне, зірочка падає. Бачив?

Бачив, матусю, бачив... Матусю, а чому одні зірочки ясні, великі, а інші ледь видно?

Бо коли людина зла, її свічка ледь – ледь горить. А коли добра, любить людей, тоді свічка такої людини світить ясно, і світло далеко видно.

Матусю, я буду добрим. Я хочу, щоб моя свічка світила найясніше.

Старайся, мій хлопчику.

2. Відповідь на запитання.

- Яким же хотів бути хлопчик? (хотів бути добрим)

Акровірш. Щоб пересвідчитись, чи ми на правильному шляху і знаємо про кого буде мова, прочитайте акровірш:

Ти мусиш нам слівце назвати,

Адже умів він один

Рабів німих захищати,

А хто так оспівав, як він,

Садок вишневий коло хати?

Повідомлення теми та мети уроку.

Учитель. Так і сталося. Свічка цього маленького хлопчика світить нам багато – багато років, бо з нього виріс великий український поет Т. Г. Шевченко.

Напередодні дня народження Великого Кобзаря-запрошую вас здійснити мандрівку в далеке минуле, у часи, коли Тарас Шевченко був дитиною. Полиньмо разом у світ Кобзарєвої поезії, відчуймо душевні переживання хлопчика-сироти. День народження і день смерті Т. Г. Шевченка стоять поряд – 9 і 10 березня. Між цими двома березневими днями – 47 років життя, яке стало славою і гордістю українського народу

Нам з вами важко уявити Україну часів Т.Г.Шевченка і те, як серед ланів золотої пшениці, білих хат, тихих вод, ясних зір жилося бідним людям, змучених тяжкою працею, яких називали в ті часи – кріпаками. Кріпаки селяни з раннього ранку до пізнього вечора працювали на панських ланах, відробляючи панщину.

Крім панщини, кріпаки були змушені сплатувати різні податки, на які не було в них грошей. За борги пани би́ли кріпаків різками, міняли їх на тварин, програвали в карти.

Саме в такі важкі часи народився Т.Г.Шевченко.

Вивчення нового матеріалу.

1. Розповідь про дитинство Т. Г. Шевченка (розповідає учень).

Народився майбутній поет 9 березня 1814 року у селі Моринці на Київщині в сім'ї селян – кріпаків Григорія Івановича та Катерини Якимівни Шевченків.

Через два роки у 1816 році сім'я переїхала до батькових родичів у село Кирилівку. У цьому селі промайнули дитячі роки Тараса, з якими пов'язані всі перші спогади та враження.

Тарас зростає кмітливим і допитливим. Коли йому виповнилося 8 років, батько віддав його в «науку» до кирилівського дяка Павла рубана. За два роки хлопець навчився читати та писати.

У 9 років малий Тарас залишився без матері. Життя в сім'ї стало нестерпним, коли батько одружився з удовою. Хлопчина змушений був терпіти знущання лихого мачухи. В 11 років Тарас став круглою сиротою.

2. Читання тексту Галини Комарової «Тарас Шевченко»

Вчитель. Галина Комарова написала вірш про Тараса Шевченка.

Не на шовкових пелюшках,
Не у величному палаці -
В хатині бідній він родивсь
Серед неволі, тьми і праці.
Нещасна мати сповила
Його малого й зажурилась...
І цілу ніченьку вона
За сина-кріпака молилась.
І Бог почув молитву ту,
І дав душі убогій силу,
І в руки хлопцеві вложив
Співацьку чародійну ліру.
І виріс він, і кобзу взяв,
І струн її торкнувся рукою
І пісня дивна полилась,
Сповита вічною тугою.
В тій пісні людям він співав
Про щастя, про добро, про волю
Будив зі сну, пророкував
Їм вищу і найкращу долю.

(Діти знайомляться з учнем.)

-Які почуття викликає цей вірш?

а) Лексична робота:

Кріпосництво - державний устрій у царській Росії, який поширився й на Україну після її приєднання до Росії. За цього устрою земля й селяни належали багатим поміщикам, були кріпаками.

Ліра- талант поета.

Кобза- музичний інструмент.

б) Читання вірша учнями. Спосіб читання «Диктор»

У якій сім'ї народився Тарас Григорович Шевченко? Що ви дізналися про матір поета?

Учитель. Перед своєю смертю батько сказав: «Синові моєму Тарасові зі спадщини після мене нічого не треба. Він не буде людиною абиякою, з його вийде або щось дуже добре, або велике ледащо; для нього спадщина по мені...нічого не значить»

в) Вибіркове читання

Учитель. Знайдіть рядочки, в яких розповідається про те, яким же виріс малий Тарас.

Яким талантом Бог наділив Тараса?

Яка основна думка вірша?

3. Т.Г.Шевченко – художник.

Учитель. Як складалася доля малого Тараса після того, як він став круглою сиротою.(Розповідає учень)

Немало мандрував Тарас по селах у пошуках людей «щоб добру навчили». Багато знущань і кривди зазнав він від дяків, до яких попадав у науку.

Змалку в обдарованій дитині прокинувся талант художника. Вугіллям, крейдою чи олівцем він малював скрізь, де тільки міг. Прагнення навчитися малювати водили хлопчика від села до села у пошуках вчителя.

Зустрівся на цьому шляху сільський маляр, що впізнав талант Тараса. І готовий його вчити, якщо той принесе дозвіл від пана. Не отримав хлопчина дозволу. А в 14 років в 1828році натомість став козачком у пана Енгельгарда.

Розповідь учень:

У вільний час Тарас Шевченко продовжує малювати, за це пан його сильно карав. Але пан таки розгледів талант Шевченка і забажав мати власного художника. У 1831 році у Петербурзі віддав хлопчика на чотири роки до живописця В.Ширяєва. Стверджують, що саме тоді Шевченко почав складати свої перші поезії. З того часу Шевченко - художник і Шевченко - поет йшли поруч тернистими стежками життя.

Розповідь учень:

Поступово Тарас знайомиться з талановитими художниками – К.Брюлловим, В.Жуковським. Друзі вирішили визволити його з кріпацтва. Для цього

вони розіграли в лотерею портрет В Жуковського, написаний К. Брюлловим і за 2500крб. викупили Тараса у поміщика. 22 квітня 1838 року Шевченко стає вільним. Цього ж року

(1838- 1845р.) почав вчитися в Російській Академії Мистецтв, а після її закінчення працює художником у Києві. За своє життя він написав понад 1000 картин та малюнків, з яких збереглися лише 835.

4. Твори поета про природу.

Вчитель. Важкий шлях доводилося проходити Тарасу Шевченку. Він переживав сум і горе, але зростав в Україні серед мальовничої природи. Він захоплювався нею, його твори сповнені любов'ю до рідного краю. Найкраще про це сказав сам поет у своїх творах.

Гра «Закінчи речення»

Неначе сонце засіяло,
І наче все на світі стало
моє ... лани, гаї, сади!..
І ми, жартуючи, погнали
чужі ягнята до(води).
Дивлюсь, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце (зустрічає).
Тече вода з-під явора
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона (калина).
На панцині пшениці жала,
втомилася; не спочивать
пішла в снопи, пошкандибала
Івана сина (годувать).
Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
і співають ідучи (дівчата).

Реве та стогне Дніпр широкий,()
Сердити вітер завива ... (додолю верби)
Мені тринадцятий минало...()

Та недовго сонце гріло, недовго молилось
....(запекло, почервоніло)

Робота в групах.

Учитель. Пригадайте, які твори Шевченка читали? Для цього роз'єднайте рядки поезії Шевченка і назвіть, з якого вірша вони? (Деформований текст).

- Попрацюйте у групах.

(Зачитують уривки та називають назву твору.)

**Ізолатоййдор огоїменіщобзн
аливинежалъмоєїдопімолодоїа інодітакапечаль**

**М е н і о д н а к о в о ч и б у д у я ж
и т ь в У к р а ї н і ч и н і х т о з г а д а є ч и з а б у д е
м е н е в с н і г у н а ч у ж и н і о д н а к о в і с і н ь к о м е н і.**

**З а ц в і л а в д о л и н і ч е р в о н а к а л и н а
н і б і з а с м і л а с ь д і в ч и н а т и ч е р**

**С е л о ! і с е р ц е о д н о ч и н е с е л о н а н а ш і й
У к р а ї н і н е н а ч е п и с а н к а с е л о з е л е н и м г а с м п о р о с л о**

**В с т а л а в е с н а ч о р н у з е м л ю с о н н у р о з б у
д и л а у к в і т ч а л а і ї р я с т о м б а р в і н к о м у к р и л а**

**З а с о н ц е м х м а р о н ь к а п л и в е ч е р в о н і п о
л и р о з с т і л а є і с о н ц е с п а т о н ь к и з о в е у с и н є м о р е**

5. Шевченко – Кобзар.

Вчитель. У 1840 році побачила світ книжка Т.Г.Шевченка «Кобзар», за яку в народі прозвали поета Кобзарем. І ось перед вами «Кобзарі» різних років видання. Якщо захочете прочитати вірші, завітайте до бібліотеки нашої школи.

На дошці дата: 1840 рік

- Декламування віршів

**Діти розповідають вірші, які підготували
самостійно.**

6. Останні роки життя поета.

Учитель. Як складалося подальше життя поета?

Розповідає учень: *Недовго судилося поетові бути вільним. За те, що належав до таємного товариства, яке ставило своєю метою визволення України, за те, що писав про волю, цар Микола 1 у 1847 році наказав заарештувати Тараса і заслати в оренбурзькі степи до Орської фортеці. Там Т.Г.Шевченко до 1857 року був рядовим солдатом царської армії.*

Тарасу Шевченко заборонили писати і малювати.

Десять довгих років карався Тарас Шевченко солдатом на засланні без права писати й малювати, без книжок, серед дикого степу, між чужими людьми.

Учитель. Незважаючи на заборону, він продовжує писати і малювати, а девізом свого життя він проголосив: «Караюсь, мучусь..., але не каюсь...». У неймовірно тяжких умовах, крадькома, він писав поезії і створив понад 400 малюнків.

Розповідає учень: *В 44 роки поет повернувся із заслання в Петербург, здоров'я було вже підірване. Т. Г. Шевченко написав для дітей "Буквар", мріяв написати ще ряд підручників для початкової школи, але хвороба не дала цього зробити. Останні дні життя поета були дуже важкими: він тяжко дихав, не міг говорити. Вночі, з 9 на 10 березня прибули телеграми з Харкова, Полтави, що вітали поета з Днем народження. Та вранці, 10 березня 1861 року у своїй кімнаті - майстерні в Академії мистецтв він помер.*

Поховали Т. Г. Шевченка спочатку на Смоленському кладовищі у Санкт-Петербурзі, а в травні того ж року його прах перевезли на Україну і поховали на Чернечій (а нині Тарасовій) горі біля Канева.

Із 47 прожитих років йому довелося бути: 24 роки кріпаком, 10 років у неволі, три з половиною роки під наглядом поліції. І тільки 9 років - вільною людиною.

Узагальнення нового матеріалу

Вчитель. Багатогранна поезія Шевченка. Вона є частинкою духовного буття народу. Минають віки, стираються написи на каменях, тліють книги, руйнуються будівлі, але слово Шевченка – живе і вічно. Вивчаймо його, думаймо над його істиною, виконуймо його заповіти.

1. Які слова – заповіді залишив нам Шевченко?

(Читають заповіді Шевченка учні)

1. Учітесь, читайте,
І чужому навчайтесь
свого не цурайтесь,
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,

Того діти цураються,
в хату не пускають.

2. Любіться, брати мої,
Вкраїну любіте
І за неї безталанну,
Господа моліте.

3. Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата,-
Нехай мати усміхнеться,
заплакана мати.

Вчитель. Тарас Шевченко мріяв про оновлену, вільну Україну, в якій український народ буде жити щасливо і ніколи не буде забувати про свого Кобзаря.

Про це написав поет у своєму вірші «Заповіт».
(Розповідає учень «Заповіт»).

- **Чи можна сказати, що заповіді Т.Г.Шевченка виконуються і донині?**

- **Чому ви так вважаєте?**

2. Вчитель. Не знайдеться в Україні такої людини, яка б не знала імені великого Кобзаря, не читала його творів. Слово поета лунає скрізь багатьма мовами світу.

Своєю простотою, співучістю поезія Шевченка привернула увагу багатьох композиторів (К. Стеценка, Я. Степового та інших.) А композитор М. Лисенко

присвятив творчості Шевченка понад 80 композицій. Пісні стали народними.

Український народ любить співати «Заповіт», «Реве та стогне Дніпр широкий...».

Звучить запис співу «Реве та стогне...». Діти записують асоціації до слова «Дніпро».

3. «Склади картину»

Учитель. А щоб дізнатися чи ви були уважними під час екскурсії для вас буде таке завдання: відповісти на запитання; відшукати правильну відповідь, записану на частинці картини; з'єднати частини, якщо відповіді правильні, – одержите картину до віршів Т.Г. Шевченка.

- Місце народження поета (*с. Моринці*)
- Соціальний стан у дитинстві (*кріпак*)
- Улюблене заняття у дитинстві (*малювання*)
- Хто допоміг викупити з кріпацтва (*художник Брюллов*)
- Сума викупу (*2500 рублів*)
- Який підручник написав для школярів (*Буквар южнорусский*)
- Скільки віршів входило до першого видання Кобзаря?
- Літературний псевдонім Шевченка (*Кобзар*)
- Скільки років був на засланні? (*10*)
- Скільки років прожив? (*47*)

Підсумок уроку.

1. Бесіда (метод «мікрофон»)

- Про кого ми сьогодні говорили на уроці
- Ким є Шевченко для України?
- Як називають Т.Г.Шевченка в народі?

- Які вірші Тараса Шевченка сьогодні звучали на уроці?
- Як Україна вшановує пам'ять Т.Шевченка?

2. Рефлексія уроку:

- Що для вас було цікавим на уроці?
- Що вас вразило на уроці?
- Що цінного взяли для себе?

3. Вчитель. Отже, діти, ми здійснили з вами подорож у далеке минуле, у часи, коли жив і працював Тарас Шевченко.....

Тож нехай вогонь його душі запалить у ваших серцях іскру віри, надії, любові до рідної землі, свого народу. (Запалюю знову свічку.)

VII. Домашнє завдання.

- Намалювати малюнки до тих творів, які найбільше сподобалися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевченко Тарас Григорович. Кобзар. Харків: Аргумент принт, 2012. 495 с.
2. Список картин і малюнків Тараса Шевченка. URL: https://taras-shevchenko.com.ua/ua/roboty_list/spisok-hudozhnih-robit.htm
3. Анісов В., Середа Є. Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка. Київ:Дніпро,1976.
4. Большаков Л. Н. Шляхами великої долі. Київ: Веселка,1984.175с.
5. В сім'ї вольній, новій: Шевченківський збірник, 5 вид. Київ: Рад. письменник,1989. 371с.

Л.П. Гевці,

учитель початкових класів комунального закладу
«Золотоніська спеціальна школа Черкаської обласної ради»

ПОЕЗІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА – ДЖЕРЕЛО ДУХОВНОСТІ І ПАТРІОТИЗМУ

РОЗРОБКА УРОКУ З ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ. 3 КЛАС

*Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття,
І голос твій нам душі окриля.*

*Встає в новій красі, забувши лихоліття,
Твоя, Тарасе, звільнена земля...».*

Василь Симоненко

Тема. Поетична творчість Тараса Шевченка. Вірші «Тече вода з-під явора», «Світає»

Мета: *формувати ключові компетентності:*

- уміння вчитися – викликати інтерес до навчання, формувати почуття відповідальності за виконане завдання, готовність самостійно працювати, мати власну думку, обґрунтовувати її;
- соціальна – формувати навички роботи в парі, колективі;
- загальнокультурна – вчити толерантності, мовленнєвій культурі;
- інформаційно-комунікативна – уміння працювати з довідковою літературою, вибирати головне, вдосконалювати вміння аналізувати та використовувати інформацію з різних джерел, здійснювати комунікацію у групі та колективі;

формувати предметні компетентності:

- навчальна – поглиблювати знання дітей про життя і творчість Т.Г. Шевченка;
- розвивальна – розвивати естетичні почуття, мислення, уяву учнів;
- корекційна – коригувати пам'ять, увагу;
- виховна – виховувати через образне слово, музику почуття любові до України, свого народу, рідної мови; повагу до поета, його спадщини.

Обладнання: портрет Тараса Шевченка, картки для групової, парної, фронтальної роботи, аудіо запис вірша, підручник, карта Черкаської області, відеоматеріали до уроку, друковані вислови видатних людей про поета.

Тип уроку: інтерактивний урок з використанням ігрових форм навчання.